

France Kresal

Delavstvo med gospodarsko krizo na Slovenskem

I.

V razpravi bom obravnaval naraščanje in upadanje števila zaposlenih delavcev, njihove mezde in eksistenčni minimum v letih gospodarske krize na Slovenskem. Število delavstva in njihove mezde bom obravnaval tudi po posameznih industrijskih panogah in teritorijih (po ekspoziturah Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani, ki je obsegal vso Slovenijo v okviru stare Jugoslavije).

Razprava temelji na podatkih ustanov delavskega zavarovanja in delavske zaščite, ki so delovale v Sloveniji v dobi stare Jugoslavije, in sicer: Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani, Bolniški fond državnega prometnega osebja v Ljubljani, Pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani, Inšpekcija dela v Ljubljani, Javna borza dela v Ljubljani in Delavska zbornica v Ljubljani. Predvsem sem uporabljal podatke iz tiskanih in ciklostiranih poročil, ki so jih vse te ustanove izdajale za vsako leto posebej ali pa za več let skupaj. Arhivski fondi nekaterih teh ustanov so le deloma ohranjeni. Arhiv Delavske zbornice in Borze dela hrani arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, ki hrani tudi del arhiva inšpekcije dela, večji del tega arhivskega fonda pa hrani Arhiv SR Slovenije v Ljubljani.

Glede števila zaposlenih delavcev in njihovih mezd so zelo dober vir statistike delavskih zavarovalnih zavodov, ker je bilo to zavarovanje splošno in obvezno in so zato vsebovale podatke velikega števila delavcev. Te ustanove so vodile kontinuirano statistiko svojih članov, zato sezonska in občasna nihanja v posameznih podjetjih niso v toliki meri vplivala na sliko o splošni zaposlenosti.

Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani, ki je bil ustanovljen 1. julija 1922 z združitvijo prejšnjih okrajnih in obratnih bolniških blagajn v Sloveniji, je bil kot krajevni organ osrednjega urada za zavarovanje delavcev (SUZOR) univerzalna ustanova, ki je v Sloveniji izvajal socialno zavarovanje delavcev na podlagi zakona o zavarovanju delavcev z dne 14. maja 1922. Zato njegove statistike zajemajo vse zaposlene delavce na področju Slovenije v okviru stare Jugoslavije razen rudarjev, topilničarjev, železničarjev, državnih in javnih nameščencev, ki so imeli svoje posebno zavarovanje, in poljedelskih delavcev ter dninarjev, ki niso bili zavarovani. Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani je o svojem poslovanju izdajal letna poročila. Prvo je izšlo šele leta 1928, drugo leta 1929, leta 1935 je izšlo pod naslovom Delavsko zavarovanje v letih gospodarskega zastoja za več let skupaj, za leta 1935, 1936, 1938, 1939 so

izšla ciklostirana letna poročila, letno poročilo za leto 1937 je izšlo leta 1938 v Spominskem zborniku Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, ki je bil izdan ob polstoletnici delavskega zavarovanja v Sloveniji. Ta poročila vsebujejo poleg administrativnih, poslovnih in finančnih poročil tudi statistike članov, njihovo strukturo, mezde, zdravstveno stanje, obseg zdravstvenih uslug in bolniških podpor.

Rudarji in topilničarji so bili zavarovani pri bratovskih skladnicah, ki so bile organizirane pri rudarskih in montanističnih podjetjih in jih je v vsej Sloveniji združevala Glavna bratovska skladnica v Ljubljani na sedežu rudarske oblasti. Za rudarje je bilo obvezno zavarovanje uvedeno že leta 1854. Glede uporabljanja podatkov o številu članov-zavarovancev iz poročil glavne bratovske skladnice moramo predvsem upoštevati, da število članov ni isto kot število zaposlenih delavcev. Člani bratovskih skladnic so namreč bili poleg zaposlenih in zavarovanih delavcev še upokojeni rudarji in začasno brezposelni delavci, dokler so imeli pravico do brezposelne podpore.

Tudi železničarji so imeli svoje socialno zavarovanje že v Avstriji od 1869 in ga ohranili tudi v stari Jugoslaviji. Ustanova za socialno zavarovanje železničarjev v Sloveniji je bil Humanitarni in bolniški fond državnega prometnega osebja pri direkciji državnih železnic v Ljubljani. Ta ustanova je sama izvajala vse zavarovanje, zbirala obvezne prispevke, izplačevala bolniške podpore, rente in v svojih zdravstvenih ustanovah dajala svojim zavarovancem vso zdravstveno zaščito in pomoč, zato so v njenih letnih poročilih vsi tovrstni podatki.

Glede ugotavljanja števila zaposlenih javnih in privatnih nameščencev in njihovih plač nam služijo podatki iz letnih poročil Pokojninskega zavoda za nameščence v Ljubljani. Pokojninsko zavarovanje nameščencev v Sloveniji je bilo kot v vsej Avstriji obvezno uvedeno že leta 1906. V stari Jugoslaviji pa je bilo do leta 1938 obvezno le v Sloveniji in Dalmaciji. Dne 13. januarja 1919 je bil ustanovljen Začasni občji pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani, ki se je 27. junija 1921 preimenoval v Pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani. Leta 1924 je prvič izdal letno poročilo, ki je obsegalo podatke za vsa leta od 1919 dalje. Nato je redno izdajal tiskana letna poročila do leta 1939. Za leta 1940, 1941 in 1942 je izšlo ciklostirano poročilo.

Inšpekcije dela so bile ustanove za zaščito delavcev v podjetjih. V Sloveniji je bila ta ustanova uvedena leta 1883 in je delovala tudi v dobi stare Jugoslavije. Letna poročila inšpekcije dela vsebujejo podatke o delovnih pogojih v tovarniških obratih, o delovnem času, o izplačevanju delavskih zaslužkov, o stavkah in mezdnih gibanjih. Prvo poročilo je izšlo leta 1920 kot Letno poročilo obrtnega nadzorništva v Ljubljani o poslovanju v letu 1919. Od leta 1920 do 1935 so izhajala letna poročila inšpekcije dela v Ljubljani skupaj s poročili vseh inšpekcij v vsej državi pod naslovom Izveštaj inšpekcije rada. Od leta 1935 do 1940 so njena poročila izhajala v reviji Socijalni arhiv.

Javna borza dela v Ljubljani je bila ustanova za posredovanje dela in podpiranje brezposelnih delavcev. Že 5. decembra 1918 je bil osnovan oddelek za brezposelnost pri socialnem skrbstvu narodne vlade SHS v Ljubljani, 20. decembra 1918 pa je bila ustanovljena Državna posredovalnica za delo, leta 1927 se je preimenovala v javno borzo dela. Letnih poročil javna borza dela v Ljubljani ni izdajala. Izhajala pa so v reviji Socijalni arhiv in v letnih poročilih ministrstva socialne politike. Glede ugotavljanja števila brezposelnih delavcev na osnovi poročil javne borze dela moramo biti zelo previdni. Število brezposelnih delav-

cev, ki jih je evidentirala javna borza dela, ni enako številu dejansko brezposelnih delavcev, pač pa le številu tistih brezposelnih delavcev, ki so imeli pravico do brezposelne podpore ali pa so se sami prijavi pri borzi dela. Pač pa nam podatki borze dela dajejo točne podatke o številu delavcev, ki so izgubili delo, ker so morali podjetniki to sami javljati borzi dela, točne podatke nam daje tudi glede brezposelnih podpor.

Delavske zbornice so bile kot interesna predstavništva delavcev in nameščenecv ustanove za zaščito njihovih ekonomskih, socialnih in kulturnih interesov. Začasna delavska zbornica v Ljubljani je bila ustanovljena leta 1921 in leta 1925 se je preimenovala v Delavsko zbornico v Ljubljani. Delavska zbornica je zbirala podatke o materialnem položaju delavstva, o njihovih mezdah, prehrani, o višini življenjskih stroškov, o stanovanjih, delavski zaščiti. Sodelovala in posredovala je pri sklepanju kolektivnih pogodb. Zbirala je podatke o mezdah gibanjih in stavkah. Vodila je register vseh delavskih strokovnih organizacij. Podatke je zbirala predvsem z anketnimi popisi, zato njeni podatki niso uradni in popolni, morejo nam pa služiti za boljše razumevanje materialnega položaja delavstva. Letna poročila o svojem poslovanju je izdala za leta 1922 do 1937.

Socijalni arhiv, ki ga je od leta 1935 izdajala Središnja uprava za posredovanje rada v Beogradu, je bila deloma socialna revija, deloma pa uradno glasilo. V prvem delu je prinašala razprave in študije s področja socialne politike doma in v tujini, v drugem delu pa uradna poročila osrednje uprave za posredovanje dela, zakone, pravilnike, uredbe in statistike o zaposlenosti in delovnih mestih. Izhajala je dvanajstkrat letno in je do konca leta 1940 izšlo 6 letnikov.

Zelo pomembne so razprave in statistični podatki, ki jih je prinašala socialnostatistična revija Indeks. Revijo je leta 1929 začela izdajati delavska zbornica v Zagrebu. Odgovorni urednik je bil Arthur Benko Grado, ki je napisal tudi večino razprav in statističnih študij ter s 1. januarjem 1936 postal tudi lastnik revije. Izhajala je štirikrat letno in je do konca leta 1939 izšlo 11 letnikov.

Od literature so najpomembnejše sodobne razprave o tem problemu. Omenjam samo nekatere obsežnejše: Ivo Lah, Razvoj zaposlenosti v Sloveniji po svetovni vojni, Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939, str. 396—404; isti, Statistika radničkog osiguranja, Socijalni arhiv, Beograd 1937, str. I 140—155; Jože Bohinjec, Pol stoletja delavskega zavarovanja, Spominski zbornik Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, Ljubljana 1938, str. 8—50; Filip Uratnik, Naše nezaposleničko osiguranje i načelo pomoči u skladu sa prihodima porodice, Porodična gazdinstva radničkkih i nameštentičkih porodica u Sloveniji, Socijalni arhiv, Beograd 1939, str. I 326—327, I 376—380. Od novejšje literature omenjam Nikola Vučo, Agrarna kriza u Jugoslaviji 1930—1934, Beograd 1968.

II.

Po nastanku stare Jugoslavije je začelo število zaposlenih delavcev v Sloveniji hitro naraščati v vseh gospodarskih panogah (glej tabelo 1). To naraščanje je bilo zelo intenzivno do leta 1923, ko se je ustavilo in dve leti stagniralo. Leta 1925 je začelo zopet naraščati, vendar nekoliko manj intenzivno kot prej, in je leta 1930 dosegel svoj vrh. Nato je začelo zaradi gospodarske krize število zaposlenih delavcev padati in je do leta 1932 padalo z istim tempom, kakor je prej naraščalo. Od leta 1932 do 1935 je število zaposlenih delavcev v glavnem stagniralo. Leta 1935 je začelo zopet naraščati in je do leta 1938 naraščalo z enakim

tempom kot prej od leta 1926 do 1929. Leta 1938 pa se je intenzivnost pri naraščanju števila delavcev že močno zmanjšala. Posledice gospodarske krize so se pri zaposlenosti začele kazati po letu 1930, njena depresija pa je trajala od leta 1932 do 1935 in šele v drugi polovici leta 1937 je število zaposlenih delavcev doseglo nivo iz leta 1930.

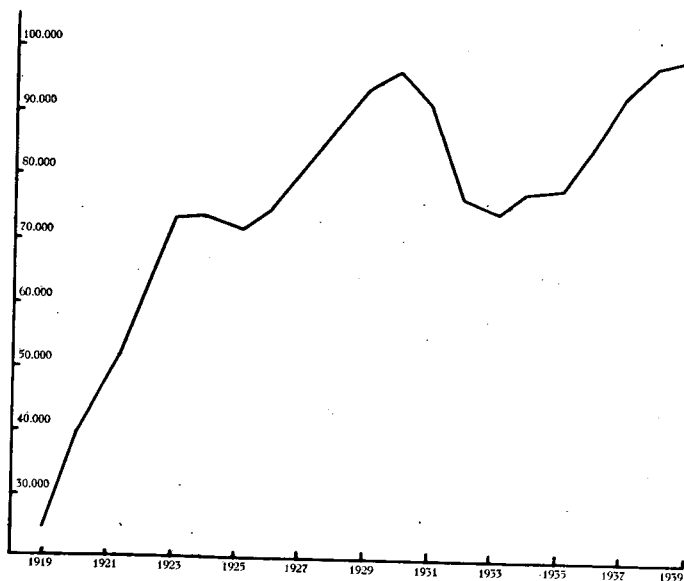

Diagram št. 1. Število delavcev, zavarovanih pri OUZD Ljubljana v letih 1919—1939.

Takšna je splošna slika naraščanja in upadanja števila zaposlenih delavcev. Podrobnejši študij posameznih gospodarskih panog in strukture zaposlenih nam pokaže nekatere odklone. Najprej moramo opozoriti na specifičnost v zaposlovanju ženske delovne sile. Med obema gospodarskima krizama v dobi stare Jugoslavije (stagnacijska gospodarska kriza od leta 1923—1925 in velika gospodarska kriza od leta 1932—1935) se je število zaposlenih žensk povečalo, prav tako njihov procentualni delež vseh zaposlenih. V prvih letih obstoja stare Jugoslavije so v Sloveniji ženske predstavljale približno eno četrtno vseh zaposlenih, od leta 1923 do 1926 se je ta delež povečal od 27,32 % na 32,14 %, nato je ta procent stagniral do leta 1931, ko je znašal 33,49 %. V letih najhujše gospodarske krize, to je od leta 1932 do 1935, se je ta procent zvišal na 39,04 %, nato je v letih gospodarske konjunktore do leta 1938 padel na 36,27 %. Druga posebnost je ta, da je v letih gospodarske krize najbolj padlo število kvalificiranih delavcev. Iz obeh primerov sledi, da je med gospodarsko krizo najbolj padlo število zaposlenih delavcev z višjimi mezdami.

ŠTEVILO ZAPOSLENIH DELAVCEV PO POMEMBNEJŠIH GOSPODARSKIH PANOGAH V SLOVENIJI OD 1926 do 1939

Po posameznih gospodarskih panogah so precejšnje razlike tako po intenzivnosti napredovanja kot po ostrini krize. Zato bomo obravnavali gibanje števila zaposlenih delavcev po posameznih gospodarskih panogah od leta 1926 do 1939, to je 5 let pred krizo in 4 leta po njej, da bomo videli intenzivnost napredovanja in upadanja. (Glej tabelo in diagrame, ki so narisani po podatkih iz te tabele.)

Najprej pogledjmo število zaposlenih delavcev, ki so bili zavarovani pri Glavni bratovski skladnici v Ljubljani, to so bili delavci, zaposleni v rudarstvu in metalurgiji. Večino v tej skupini (92—95 %) so predstavljali rudarji v premo-govnikih. Ta panoga se najbolj razlikuje od splošne slike o razvoju zaposlenosti v Sloveniji. Rudarstvo je po vojni hitro napredovalo in je doseglo svoj vrh že leta 1924, torej sredi stagnacijske oziroma deflacijske gospodarske krize. Nato je število zaposlenih rudarjev ves čas padalo do leta 1937 z edino izjemo v letu 1929. V letih gospodarske krize je padalo število zaposlenih celo nekoliko počas-

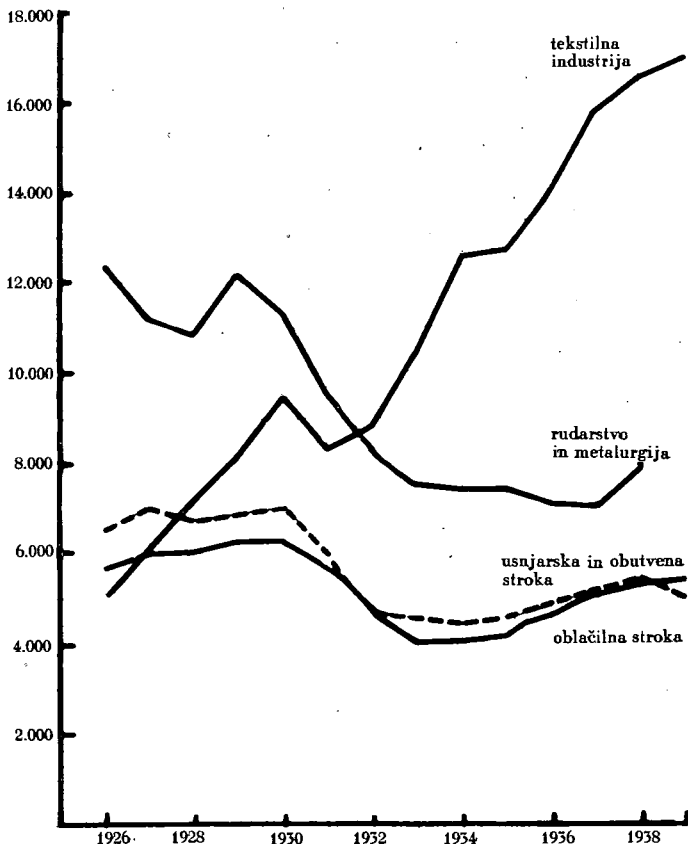

Diagram št. 2. Število zaposlenih delavcev v tekstilni industriji, v rudarstvu in metalurgiji, v oblačilni stroki ter v usnjarski in obutveni stroki v letih 1926—1939.

neje kot prej. Pač pa se je v letih gospodarske krize pojavil nov, brezposelnosti vzporeden moment — redukcija delovnega časa. Medtem ko so rudarji delali od leta 1927 do 1929 povprečno po 28 dni na mesec (torej poleg vseh delavnikov še vsako drugo nedeljo), so leta 1930 delali le še po 25 dni na mesec, leta 1931 po 22,3 dni, leta 1932 po 21,2 dni, leta 1933 le še 20,3 dni, leta 1934 po 22,5 dni, leta 1935 po 21,4 dni in leta 1936 po 22,7 dni na mesec.⁵ To se pravi, da so v najhujši krizi delali le po 5 dni na teden. To pa je imelo za posledico občutno zmanjšanje rudarskih mesečnih zaslužkov, ker so se istočasno znižale tudi njihove dnevne mezde.

Tolikšna in tako zgodnja kriza v zaposlenosti rudarjev je bila samo v Sloveniji. Na področju Glavne bratovske skladnice v Beogradu je število zaposlenih rudarjev naraščalo do leta 1930, ko jih je bilo 16.781, nato je počasi nazadovalo na 14.352 leta 1932 in se je začelo naslednje leto že dvigati, leta 1934 je s 16.954 zaposlenimi že skoraj doseglo nivo izpred krize, leta 1936 pa se je dvignilo že na 20.610. Na področju Glavne bratovske skladnice v Sarajevu je prav tako naraščalo število zaposlenih rudarjev do leta 1930, ko jih je bilo 11.109 in je leta

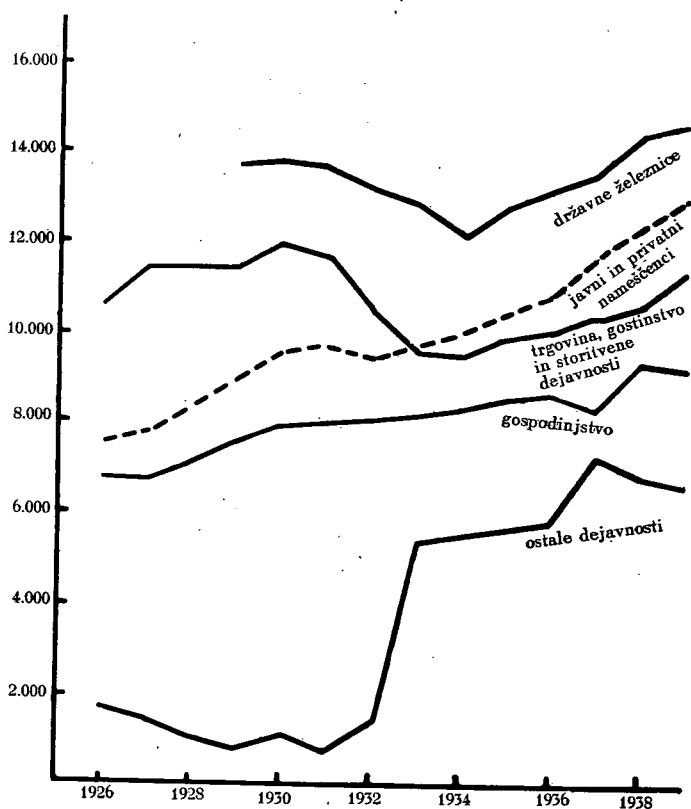

Diagram št. 3. Število delavcev, zaposlenih na državnih železnicah, v trgovini, gostinstvu in storitvenih dejavnostih, v gospodinjstvu ter v ostalih dejavnostih in število javnih in privatnih nameščenecv v Sloveniji v letih 1926—1939.

⁵ Godišnjak rudarstva i topioničarstva, Beograd 1937, str. 60—61.

ŠTEVILO ZAPOSLENIH DELAVCEV PO POMEMBNEJŠIH GOSPODARSKIH PANOGAH V SLOVENIJI OD 1928 DO 1939

Tabela 1

	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Gradbena industrija	11.300	14.388	17.574	17.850	19.150	20.100	14.100	9.375	9.782	8.970	12.360	14.267	14.845	15.441
Kovinska industrija	7.400	7.437	8.060	8.950	8.750	13.800	10.900	9.663	9.827	9.436	9.360	11.438	12.547	12.102
Lesna in lesnopredelovalna industrija	11.900	12.427	14.320	17.500	16.700	8.750	6.500	6.460	6.436	6.548	7.287	7.983	8.303	8.629
Tekstilna industrija	5.000	6.020	7.240	8.250	9.100	8.300	8.800	10.428	12.682	12.743	14.120	15.904	16.645	17.057
Oblačilna industrija	5.700	6.050	6.000	6.250	6.250	5.700	4.700	4.174	4.173	4.281	4.648	5.014	5.226	5.369
Industrija usnja, gume in obutve	6.600	6.950	6.800	6.950	7.100	6.050	4.700	4.566	4.431	4.580	4.743	5.200	5.478	5.124
Kemična in papirniška industrija	3.500	4.603	4.179	4.000	4.400	4.050	3.500	3.363	3.668	3.781	3.934	3.994	4.313	4.522
Prehranjevalna in tobakna industrija	4.700	5.322	5.324	5.400	5.350	4.700	4.450	4.448	4.552	4.698	4.797	4.672	4.662	4.440
Trgovina, gostinstvo in storitvene dejavnosti	10.700	11.428	11.414	11.450	11.950	11.700	10.550	9.629	9.603	10.000	10.000	10.460	10.671	11.360
Gospodinjstvo	6.750	6.764	7.037	7.600	7.900	8.000	8.100	8.179	8.350	8.574	8.677	8.327	9.290	9.219
Ostale dejavnosti	1.775	1.457	979	729	1.038	698	1.353	5.279	5.506	5.652	5.827	7.280	6.788	6.682
Skupaj delavcev, zavarovanih pri OUZD Ljubljana ¹	75.325	82.546	88.927	94.929	97.688	91.848	77.653	75.564	79.010	79.263	85.917	94.495	98.768	99.995
Rudarstvo in metalurgija ²	12.362	11.155	10.924	12.372	11.151	9.484	8.222	7.572	7.417	7.425	7.168	7.070	7.935	—
Državne železnice ³	—	—	—	13.746	13.912	13.747	13.128	12.849	12.196	12.827	13.042	13.409	14.532	14.679
Javni in privatni nameščenci ⁴	7.550	7.791	8.403	9.004	9.525	9.815	9.509	9.743	10.083	10.546	10.909	11.793	12.342	12.968
Skupaj	—	—	—	130.051	132.276	142.894	108.512	105.728	108.706	110.061	117.036	126.767	133.577	—

¹ Podatki so zbrani iz letnih poročil Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani in sicer: Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani, letno poročilo za leto 1927, Zagreb 1928, str. 11 sl.; Važna vprašanja našega delavskega zavarovanja po podatkih o poslovanju Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani leta 1928, Letno poročilo urada za leto 1928, Ljubljana 1929, str. 70 sl.; Delavsko zavarovanje v letih gospodarskega zastoja, Letno poročilo za leto 1934, uredil dr. Joža Bohinjec, ravnatelj, Ljubljana 1935, str. 31 sl.; Poročilo o poslovanju OUZD v letu 1935, cikl., str. 20 sl.; Poročilo o poslovanju OUZD v letu 1936, cikl., str. 43 sl.; Spominski zbornik okrožnega urada za zavarovanje delavcev, Letno poročilo za leto 1937, Ljubljana 1938, str. 33.; Letno poročilo o poslovanju OUZD v Ljubljani v letu 1938, cikl., str. 29 sl.; Letno poročilo o poslovanju za leto 1939, cikl., str. 33 sl.; za leta 1926—1933 prim. diagrami Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani o razvoju posameznih industrij v dravski banovini, Arhiv IZDG v Ljubljani, arhiv Delavske zbornice, fasc. 16; prim. Ivo Lah, Razvoj zaposlenosti v Sloveniji po svetovni vojni, Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939, str. 396—404; isti, Statistika radničkog osiguranja, Socijalni arhiv, Beograd 1937, str. I 140—155; Joža Bohinjec, Pol stoletja delavskega zavarovanja, Spominski zbornik Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, Ljubljana 1938, str. 8—50.

² Drago Potočnik, Rudarska in toplniška proizvodnja, Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939, str. 547. Podatki o številu zaposlenih delavcev v rudarstvu in metalurgiji izvirajo iz uradne statistike ministrstva gozdov in rudnikov (Statistični godišnjak 1929—1937). Število zaposlenih ni isto kot število zavarovancev pri bratovskih skladnicah. Te podatke sem primerjal še z naslednjimi viri: Godišnjak — Almanah privrede kraljevine Jugoslavije, God. I. 1937, I. knjiga Godišnjak rudarstva i topioničarstva (Annuaire de l'industrie minière et métallurgique en Yougoslavie), Beograd 1937, str. 50 sl.; Socijalni arhiv, Beograd 1937, str. 132.

³ Podatki o številu zaposlenih delavcev pri Jugoslovanskih državnih železnicah v Sloveniji so zbrani iz letnih poročil bolniškega fonda in sicer: Bolniški fond za državno prometno osebje Kraljevine Jugoslavije, Oblastna uprava Ljubljana, Poročilo o poslovanju oblastnega upravnega odbora bolniškega fonda v letu 1929/30 — 1939/40.

⁴ Podatki o številu javnih in privatnih nameščencev v Sloveniji so zbrani iz Letnih poročil Pokojninskega zavoda za nameščence v Ljubljani 1926—1939.

1932 padlo na 8.664, nato je začelo naraščati in jih je bilo leta 1936 11.330. Na področju Glavne bratovske skladnice v Zagrebu je število zaposlenih rudarjev do leta 1929, ko jih je bilo 6.626, v glavnem stagniralo, nato je počasi nazadovalo ves čas in jih je bilo leta 1936 le še 4.588. Na področju Glavne bratovske skladnice v Splitu je bilo zaposlenih manjše število rudarjev in je njihovo število padalo od leta 1927, ko jih je bilo 1.464, do leta 1932, ko jih je bilo 965, nato je začelo naraščati in jih je bilo leta 1936 1907.⁶

Med krizo so reducirali delovni čas (število šihov) rudniki v vsej Jugoslaviji, najbolj pa na področju Glavne bratovske skladnice v Zagrebu. Kako se je končala gospodarska kriza v rudarstvu z vidika zaposlenosti rudarjev, nam pokaže primerjava stanja leta 1929 in 1936. Če označimo povprečno število zaposlenih rudarjev leta 1929 z indeksom 100, potem je bil indeks leta 1936 na področju Glavne bratovske skladnice v Ljubljani 63, Zagrebu 69, Sarajevu 104, Beogradu 122 in v Splitu 148. Tak razvoj zaposlenosti na področjih posameznih glavnih bratovskih skladnic, so te ustanove same razlagale s splošno krizo premogovništva, da je zaposlenost naraščala tam, kjer večino rudnikov niso predstavljal premogovniki.⁷

Število železničarjev vsebuje vse delavce in uslužbence, ki so bili zavarovani pri Bolniškem fondu za državno prometno osebje oblastne uprave v Ljubljani (vsa Slovenija). To so delavci in uslužbenci, ki so bili zaposleni v prometni in postajni službi, pri gradnji in vzdrževanju prog in v mariborskih železniških delavnicah. Število železničarjev je bilo zelo konstantno. Leta 1928 jih je bilo 13.746, leta 1939 pa 14.679. V letih gospodarske krize se je njihovo število zelo malo znižalo, najnižje je bilo leta 1934, ko jih je bilo 12.196.

Podobno je bilo s številom zaposlenih javnih in privatnih nameščencev. Njihovo število je počasi, a konstantno naraščalo od 7.550 leta 1926 do 12.968 leta 1939. Gospodarska kriza se pri njihovi zaposlenosti ni poznala. Malenkostno znižanje zaposlenih leta 1932 se je takoj popravilo.

Poglejmo še, kako je napredovala oziroma nazadovala zaposlenost tistih gospodarskih panog, katerih delavci so bili zavarovani pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev v Ljubljani. Pred krizo je bila po številu zaposlenih delavcev na prvem mestu gradbena industrija, sledila ji je lesna in lesnopredelovalna industrija, nato trgovina, gostinstvo in storitvene dejavnosti, kovinska industrija in tako naprej. Po gospodarski krizi pa se je ta vrstni red zamenjal. Na prvo mesto se je po številu zaposlenih delavcev povzpela tekstilna industrija.

Gradbena industrija se je hitro razvijala do leta 1931. Od 11.300 zaposlenih leta 1926 je narasla na 20.100 leta 1931. Nato jo je hudo prizadela gospodarska kriza; v dveh letih je število zaposlenih padlo na 9.375. Huda kriza zaposlenosti je trajala dve leti, od 1933 do 1935, nato je začelo število zaposlenih zopet naraščati in jih je bilo leta 1939 15.441.

Lesna in lesnopredelovalna industrija je prva doživela krizo. Zaposlenost je naraščala samo do leta 1929, ko je dosegla 17.500 zaposlenih delavcev. Nato je število hitro padalo do 9.663 leta 1933; najhujša kriza je trajala do leta 1936, šele potem se je število zaposlenih dvignilo na 12.547 leta 1938 in naslednje leto zopet padlo. Kriza je pri tej gospodarski panogi trajala eno leto dalj zaradi gospodarskih sankcij, ki jih je morala tudi Jugoslavija izvajati proti Italiji zaradi etiopske vojne; Italija pa je bila naš najpomembnejši kupec lesa.

⁶ Ibidem, str. 58—63.

⁷ Ibidem, str. 64—66.

Kovinska industrija je počasi napredovala samo do leta 1929, ko je od 7.400 delavcev leta 1926 narasla na 8.950, nato je dve leti stagnirala, leta 1932 jo je prizadela kriza, ki je trajala do leta 1935. Med krizo je zaposlovala okrog 6.500 delavcev. Po letu 1935 je število zaposlenih počasi naraščalo in leta 1939 z 8.629 delavci še ni doseglo nivoja izpred krize.

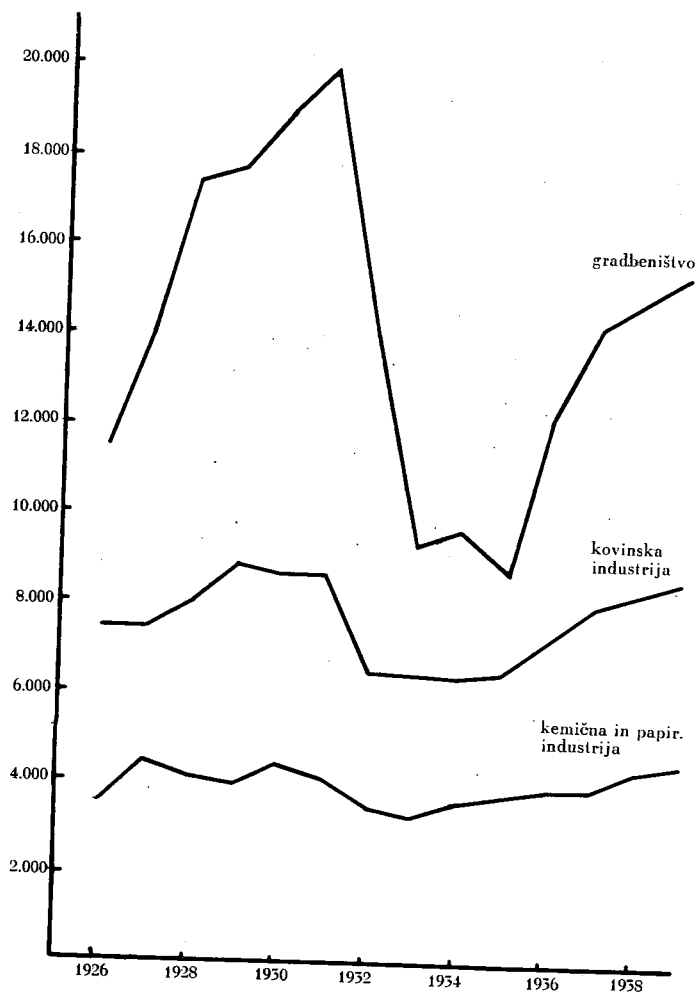

Diagram št. 4. Število zaposlenih delavcev v gradbeništvu, v kovinski industriji ter v kemični in papirniški industriji v letih 1926—1939.

Tekstilna industrija je bila edina gospodarska panoga v Sloveniji, ki je ves čas, tudi med gospodarsko krizo, naraščala po številu zaposlenega delavstva. Od 5.000 zaposlenih delavcev leta 1926 je narasla na 17.057 leta 1939. Med gospodarsko krizo je opazen samo malenkosten zastoj v letih 1931—1932. Ta indu-

strija je zaposlovala predvsem nekvalificirano žensko delovno silo. Tekstilna industrija se je v Sloveniji med obema vojnoma najprej in najbolj razvila.

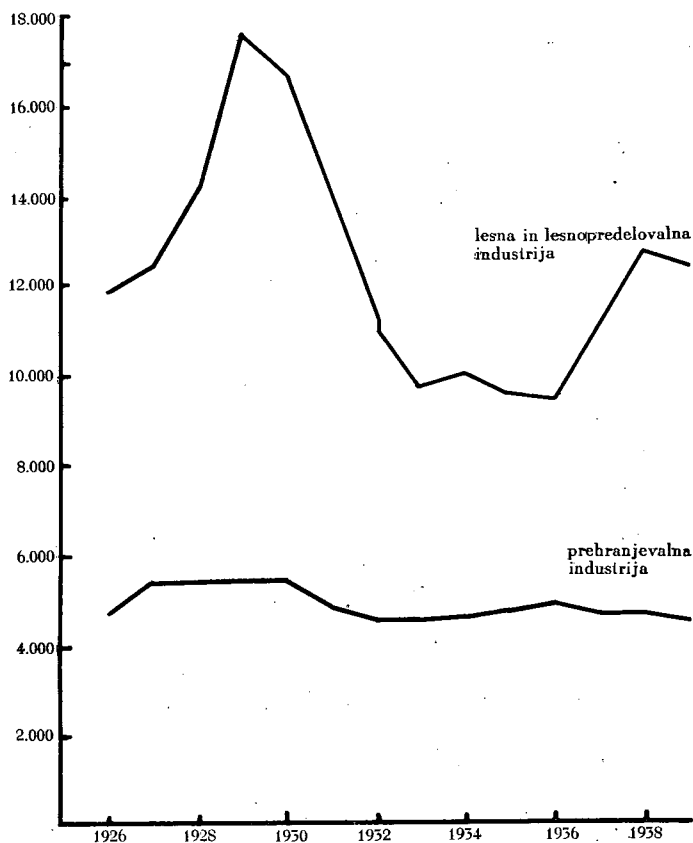

Diagram št. 5. Število delavcev v lesni in lesnopredelovalni industriji ter v prehranjevalni industriji v letih 1926—1939.

Oblačilna industrija je stagnirala. V letih gospodarske krize je nazadovala. Od 5.700 delavcev leta 1926 je padla na 5.369 leta 1939.

Industrija usnja, gume in obutve je imela podoben razvoj kot oblačilna industrija. Je sicer nekoliko bolj naraščala do leta 1930 in tudi kriza jo je nekoliko bolj prizadela.

Kemična in papirniška industrija je ves čas nihala brez izrazitih konjunktur in depresij.

Prehrambena in tobačna industrija je do leta 1930 stagnirala, nato je število zaposlenih delavcev padalo do leta 1932 in je na tem nivoju ostalo do leta 1939. Tobačna tovarna v Ljubljani je zaposlovala okrog 1.000 delavcev.

Število zaposlenih delavcev v trgovini, gostinstvu in storitvenih dejavnostih je počasi naraščalo do leta 1929, ko je začelo padati do leta 1933. Kriza se je le počasi popravljala brez izrazitega prehoda in leta 1939 število zaposlenih ni

ŠTEVILO DELAVCEV, KI SO V LETIH 1931—1937 IZGUBILI ZAPOSILITEV IN ŠTEVILO BREZPOSELNIH PO CENITVI¹⁰

Tabela 3.

Leto	Število odpuščenih delavcev	Število brezposelnih po oceni
1931	8.893	14.460
1932	24.969	36.103
1933	27.987	44.688
1934	25.349	47.617
1935	24.417	52.252
1936	17.845	51.247
1937	8.998	47.967

Če pa upoštevamo še normalen dotok nove delovne sile, ki je izhajala iz naravnega prirastka prebivalstva in pavperizacije kmetijstva, je bil pritisk na delovni trg še večji, torej brezposelnost še večja. V letih 1920 do 1930 se je število zaposlenih povečalo za 55.668 delavcev, torej povprečno po 5.567 na leto. Upravičeno lahko trdimo, da je bil v letih gospodarske krize dotok nove delovne sile vsaj tolikšen. Ob upoštevanju tega dejstva lahko cenimo, da je bila brezposelnost v letih gospodarske krize še večja, kot smo jo prikazali v prejšnjih številkah. Te številke prikazuje druga kolona v tabeli.

Brezposelni delavci, ki so bili prej redno zavarovani in so plačevali prispevke za borzo dela (1,4% zavarovane mezde) ter so postali brezposelni brez svoje krivde, so imeli pravico do brezposelnih podpor. Vendar so bile te nizke in kratkotrajne. Znašale so lahko največ 1/3 mezde, ki je bil delavec zanje zavarovan. Brezposelne podpore so trajale od 4 do največ 6 tednov, odvisno od tega, koliko časa je bil pred nastopom brezposelnosti redno in brez prekinitve zaposlen.¹¹

Brezposelne podpore so bile osebne in z družinskimi dodatki za nepreskrbljene družinske člane. Višine podpor so bile razdeljene v tri skupine. V prvo skupino so sodile brezposelne podpore, ki so jih prejemale delavci od III. do VIII. meznega razreda in so znašale 60 din na teden (70 din z družinskim dodatkom); v drugo skupino so sodili delavci od IX. do XI. meznega razreda in so znašale 90 din na teden (110 din z družinskim dodatkom); v tretjo skupino so sodile podpore, ki so jih prejemale delavci XII. meznega razreda in so znašale 120 din na teden (150 din z družinskim dodatkom).¹²

Te podpore je izplačevala javna borza dela iz svojih sredstev, ki jih je zbirala od delavskih obveznih prispevkov. Tako so borze dela do neke mere prevzemale vlogo ustanov za zavarovanje zoper brezposelnost. Vendar tovrstno podpiranje brezposelnih ni bilo zadostno, predvsem so bile zelo velike omejitve glede priznanja pravic do podpor in veliko število brezposelnih delavcev jih ni prejelo, ali pa samo zelo malo časa, čeprav so še naprej ostali brezposelni.

¹⁰ Tabela je sestavljena na osnovi računov po podatkih iz tabele 1.

¹¹ Uredba o zvišanju prispevkov za javne borze dela in o brezposelnih podporah z dne 2. aprila 1932, Službeni list 31/1932, str. 626; Službene novine št. 85/XXXVII/247 z dne 13. aprila 1932.

¹² Uredba o borzah dela z dne 31. decembra 1932, Sl. 1. 32/1933, str. 493—494; Sl. N. št. 53/XV/154 z dne 8. marca 1933.

Za bolj izdatno podpiranje brezposelnih borze dela niso imele denarja, ker so bile brez večjih rezerv, tekoči prispevki so se pa zmanjšali zaradi zmanjšanja števila zaposlenih in zaradi splošnega znižanja mezd.

Država in občine so skušale omiliti brezposelnost z javnimi deli, bedo brezposelnih pa z izrednimi podporami. Vlada je za leto 1932/33 odobrila 50 milj. din izrednega kredita za podpiranje revežev, nezaposlenih delavcev in za opravljanje javnih del. Od te vsote je na Slovenijo prišlo za podpiranje brezposelnih delavcev 1,8 milijonov din, za prehrano revežem 400.000 din in za opravljanje javnih del 4 milijone din.¹³ Za pomoč brezposelnim delavcem so prispevale tudi banska uprava, občine in delavske zbornice. Banska uprava je v proračunu za leto 1932/33 določila 120.000 din za prehrano brezposelnih delavcev, mestna občina ljubljanska je v ta namen odobrila leta 1931 200.000 din, leta 1932 400.000 din; enake vsote je odobrila tudi Delavska zbornica v Ljubljani.¹⁴

V.

Materialni položaj delavstva v Sloveniji med gospodarsko krizo bomo skušali prikazati s podatki o njihovih zaslužkih in izdatkih za življenjske potrebe. Tako bomo izračunali njihove realne mezde, ki so jim omogočale tak ali drugačen življenjski standard, ali so živeli v bedi (revščini), na stopnji eksistenčnega minimuma, v primernem življenjskem standardu, udobju ali izobilju.

Življenjski standard je sicer povprečna raven celotnih življenjskih, delovnih in družbenih pogojev določenega kraja in časa, za kar pa ni absolutnih meril, ker se s stopnjami družbenega razvoja izpreminjajo tudi potrebe ljudi in z njimi merila potreb, katerih zadovoljitev tvori vsebino življenjskega standarda. Mi pa bomo skušali prikazati samo nivo fiziološkega eksistenčnega minimuma in ugotoviti stroške za njegovo zadovoljevanje z domnevo, da se merila za eksistenčni minimum v teh letih niso izpremenila. Posluževali se bomo podatkov in statistik inšpekcije dela in Delavske zbornice v Ljubljani.

Inšpekcija dela v Ljubljani je vodila samo evidenco izdatkov za prehrano po eksistenčnem minimumu. Pri tem je uporabljala enotna merila potrošnje, ki so jih izračunali za vso Jugoslavijo. Za eksistenčni minimum potrošnje (za hrano) ene odrasle osebe so računali na mesec 3 kg pšenične moke št. 2, 3 kg koruznega zdroba, 9 kg kruha, 3 kg riža, 1/2 kg testenin, 4 kg krompirja, 4 kg fižola, 2 kg zelja, 4 kg špinacije, 1 kg solate, 1 kg sladkorja, 1 kg govejega mesa, 2 kg svinjske masti, 2 jajci in 10 litrov mleka.¹⁵ Ta merila v Sloveniji niso bila najbolj primerna. Zato je Delavska zbornica v Ljubljani za Slovenijo izdelala svoja merila minimalne eksistenčne potrošnje, ki so poleg hrane upoštevala še stanovanje in obleko. Mesečna minimalna eksistenčna potrošnja ene odrasle osebe je bila po računih delavske zbornice v Ljubljani naslednja: 8 kg pšenične moke (krušne št. 2), 2 kg koruznega zdroba, 1 kg testenin, 10 kg krompirja, 2 kg fižola, 1 kg riža, 1 kg sladkorja, 3 kg govejega mesa, 1 kg svinjskega mesa, 1 kg svinjske masti, 0,5 l olja, 0,25 kg surovega masla, 10 litrov mleka, 15 jajc, 2 kg sadja, 0,7 kg žitne kave in 0,3 kg soli. Ta količina hrane je vsebovala 90.424 kalorij, kar je pomenilo po 3.014 kalorij na dan. Za štiričlansko delavsko družino

¹³ Finančni zakon za leto 1932/33, Sl. 1. 3/1933, str. 26—27.

¹⁴ Socijalni arhiv, Beograd 1935, str. 53.

¹⁵ Ekonomski položaj radnika, Izveštaj inšpekcije rada, Beograd 1934, str. 14; prim. Ekonomski položaj radnika, Socijalni arhiv, Beograd 1935, str. 187.

(2 otroka) so računali 3 take potrošne enote. Kot minimum potrošnje za obleko odraslega moškega delavca so računali: na vsakih pet let eno moško suknjo, vsako leto pa po eno obleko, 4 srajce, 4 spodnje hlače, 6 parov nogavic, 2 para čevljev in en klobuk. Za družino so računali pavšalno: za ženo 80 % teh sredstev, za 2 otroka pa prav tako 80 %. Za stanovanjski minimum so imeli enosobno stanovanje (s kuhinjo) za odraslega delavca, za štiričlansko delavsko družino (2 otroka) pa dvosobno stanovanje (s kuhinjo), oziroma pri stroških 2 konzumni enoti. Za kurjavo so računali 0,6 t premoga in 3 m³ drv na leto; za razsvetljavo pa po 3 kilovatne ure električne energije na mesec. Za družino so računali dve taki potrošni enoti.¹⁶

Višina stroškov za eksistenčni minimum je bila odvisna od cen teh potrošnih dobrin, njegovo zadovoljevanje pa še od višine delavskih mesečnih zaslužkov. Čim višji so bili delavski mesečni zaslužki in čim nižje so bile cene potrošnih dobrin za zadovoljevanje potreb eksistenčnega minimuma, tem višje so bile delavske realne mezde.

Inšpekcija dela v Ljubljani je vodila evidenco in statistiko povprečnih mesečnih zaslužkov in minimalnih stroškov za prehrano ter izračunavala količnik med zaslužki in izdatki, ki je prikazoval realno vrednost delavskih mezd. Te podatke je vodila za vsako četrletje posebej, ker so bile razlike med zimsko in letno sezono precejšnje. V II. in III. četrletju (april—september) so bili navadno višji zaslužki in nižje cene življenjskih potrebščin, v I. in IV. četrletju pa obratno. Te podatke nam za leta 1928 do 1935 prikazuje tabela življenjskih stroškov in mesečnih zaslužkov na strani 95, ki se nanaša na Slovenijo od leta 1928 do 1935.

Mesečni zaslužki so bili najvišji leta 1928, nato so nekoliko padli, leta 1930 so začeli zopet naraščati in so bili septembra tega leta najvišji (900 din); nato so začeli padati in so bili decembra 1934 najnižji (475). Cene življenjskih stroškov so bile najvišje leta 1929 (348 din), nato so padale vse do leta 1935 (z edino izjemo leta 1933), ko so bile najnižje (214 din). Realna vrednost delavskih mezd, to je količnik med mesečnimi zaslužki in izdatki za življenjske potrebščine, je naraščala do leta 1931, ko je bila junija najvišja s količnikom 3,7; nato je padala in je bila marca 1934 najnižja s količnikom 1,91.

Ce k stroškom za hrano prištejemo še stroške za obleko in stanovanje (s kurjavo in razsvetljavo), dobimo nivo eksistenčnega minimuma. Teh podatkov pa inšpekcija dela ni vodila, zato bomo uporabljali podatke delavske zbornice in socialno statistične revije Indeks, ki jo je izdajal statistik Arhur Benkő. Grado ob sodelovanju zagrebske delavske zbornice, ker je njeno metodologijo uporabljala tudi ljubljanska delavska zbornica. Vendar podatkov ljubljanske delavske zbornice nimam na razpolago za vsa obravnavana leta, pač pa le za leta 1934 do 1937. Po teh podatkih je delavec porabil leta 1934 za hrano 223 din (štiričlanska družina 669 din), za stanovanje 300 din (600 din), za obleko 104 din (270 din) in za kurjavo in razsvetljavo 64 din (128 din) in so stroški eksistenčnega minimuma za posameznega delavca znašali 691 din na mesec, štiričlanske delavske družine pa 1.668 din na mesec.¹⁷

¹⁶ Arhiv IZDG, arhiv delavske zbornice v Ljubljani, fasc. 16 (Stroški eksistenčnega minimuma).

¹⁷ Arhiv IZDG, arhiv delavske zbornice v Ljubljani, fasc. 16.

MESEČNI ZASLUŽKI IN STROŠKI ZA HRANO V SLOVENIJI
OD LETA 1928 DO 1935¹⁸

Tabela 4

Leto		Četrletje I.	II.	III.	IV.	Popreč.
1928	a. mesečni zaslužek	900	900	900	850	887
	b. stroški za hrano	247	358	302	386	323
	razmerje a : b	2,6	2,5	2,9	2,2	2,55
1929	a	850	850	850	830	845
	b	479	305	299	310	348
	a : b	1,78	2,79	2,84	2,67	2,52
1930	a	845	860	900	840	871
	b	322	281	283	315	300
	a : b	2,6	3	2,8	2,7	2,78
1931	a	855	870	850	850	856
	b	332	230	250	278	273
	a : b	2,5	3,7	3,4	3,05	3,16
1932	a	750	714	680	670	704
	b	324	200	189	241	239
	a : b	2,31	3,58	3,58	2,76	3,06
1933	a	566	540	475	500	520
	b	243	246	222	231	261
	a : b	2,30	2,20	2,14	2,17	2,20
1934	a	564	500	500	475	510
	b	295	189	200	243	232
	a : b	1,91	2,64	2,50	1,95	2,25
1935	a	484	500	560	680	556
	b	228	197	210	220	214
	a : b	210	2,40	2,60	3,00	2,53

Podatke o stroških eksistenčnega minimuma v letih 1931 do 1938 je objavila v svojem letnem poročilu tudi Jugoslovanska strokovna zveza, krščansko socijalistična delavska strokovna organizacija. Njeni podatki so naslednji:

¹⁸ Podatke za to tabelo sem zbral iz letnih poročil inšpekcije dela v Ljubljani in sicer: Izveštaj inšpekcije rada kraljevine Jugoslavije 1928/30 (str. 30, 168, 357), 1931 (str. 35), 1932 (str. 14), 1933/34 (str. 24—25) in za leto 1935 (str. 18—19).

STROŠKI EKSISTENČNEGA MINIMUMA V SLOVENIJI V LETIH 1931—1935¹⁹

Tabela 5

Leto	Eksistenčni minimum za enega delavca	Eksistenčni minimum 4-članske družine
1931	832 din	1.906 din
1932	797 din	1.812 din
1933	818 din	1.870 din
1934	756 din	1 729 din
1935	727 din	1.657 din

Jugoslovanska strokovna zveza se je pri izračunavanju teh podatkov zelo verjetno posluževala gradiva, ki ga je zbrala Delavska zbornica.

Zelo eksaktno je izračunavala stroške eksistenčnega minimuma zagrebška socialnostatistična revija Indeks. Njeni podatki o gibanju stroškov eksistenčnega minimuma pa so naslednji.

STROŠKI EKSISTENČNEGA MINIMUMA 1928—1935²⁰

Tabela 6

Leto	Eksistenčni minimum za enega delavca	Eksistenčni minimum 4-članske družine
1928	984 din	2.520 din
1929	1.010 din	2.592 din
1930	950 din	2.382 din
1931	861 din	2.182 din
1932	783 din	1.958 din
1933	670 din	1.694 din
1934	620 din	1.572 din
1935	619 din	1.567 din

Ti podatki so poprečni in se nanašajo na vso Jugoslavijo. Za razmere v Sloveniji so za okrog 10 % prenizki v letih gospodarske krize, v prejšnjih letih pa so previsoki. Služijo nam lahko le za orientacijo.

¹⁹ Jože Rozman, Delo JSZ na izboljšanju gospodarskega in socialnega položaja delavstva Slovenije, Strokovno in upravno delo JSZ v letu 1938, Ljubljana 1939, str. 6—7.

²⁰ Indeks, socialno-statistična revija na srbskohrvatskom, francuskom, engleskom i njemačkom jeziku, urednik i vlasnik Arthur Benko Grado, God. XI., broj 4, Zagreb 10. oktobra 1939, str. 24.

VI.

Kolikšne so bile delavske mezde v Sloveniji? Podatki so zelo različni in moramo biti previdni, ko jih uporabljamo. Povprečni mesečni zaslužki delavcev, ki smo jih navedli po podatkih inšpekcije dela v Ljubljani, se namreč razlikujejo od podatkov o delavskih mezdah Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani. Predvsem moramo razlikovati mesečni ali dnevni zaslužek od dnevne zavarovane mezde. Mesečni ali dnevni zaslužek je plača za mezno delo ob upoštevanju vseh dodatkov za nadurno delo, premij, osebnih in družinskih dodatkov, dodatkov na akordno delo in ob upoštevanju vseh odtegljajev za socialno zavarovanje, davek in druge dajatve. Zavarovana mezda pa je bila tista mezda, za katero je bil delavec zavarovan pri okrožnem uradu za zavarovanje delavcev, ki je bila odvisna od njegove uvrstitve v posamezni mezdni razred. Za uvrstitev v posamezni mezdni razred je služila tako imenovana normalna mezda, to je mezda za poln delovni čas, ki je znašal 8 ur na dan, oziroma 26 dni na mesec. Osnova za določanje zavarovane mezde je bila dnevna mezda. Mesečno zavarovano mezdo so izračunali tako, da so osnovno zavarovano mezdo pomnožili s 26.

Od tu izvirajo razlike med mesečnimi zaslužki delavcev in njihovimi zavarovanimi mezdami. Ob polni zaposlitvi so bili mesečni zaslužki delavcev višji od njihovih zavarovanih mezd, ob redukcijah delovnega časa pa so bili nižji, ker niso delali poln delovni čas (8 ur na dan, ali 6 dni v tednu) in so bili zato tudi njihovi zaslužki nižji. To nam lepo pokažejo podatki o mesečnih zaslužkih in podatki o zavarovanih mezdah v letih 1928 do 1935, ki jih prikazuje naslednja tabela.

POPREČNI MESEČNI ZASLUŽKI IN PRI OUZD ZAVAROVANE MEZDE V LETIH 1928—1935²¹

Tabela 7

Leto	Povprečni mesečni zaslužki din	povprečne zavarovane mezde din
1928	887	758
1929	845	794
1930	871	825
1931	856	817
1932	704	760
1933	520	724
1934	510	705
1935	556	698

Poprečni mesečni zaslužki so se zelo zmanjšali v letih 1933 in 1934, leta 1935 pa so začeli zaradi večje zaposlenosti že naraščati. Nasprotno pa so poprečne zavarovane mezde padale bolj počasi in enakomerno, kakor so se pač zniževale urne mezde in zaradi slabšanja kvalifikacijske strukture delavcev v letih gospodarske krize. Padale so še celo leta 1935 in prvo polovico leta 1936.

²¹ Podatki so zbrani iz poročil inšpekcije dela, citirane v op. 17, in iz poročil Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, citiranih v op. 1.

Koliko delavcev je s svojimi zasluži lahko pokrivalo stroške eksistenčnega minimuma v letih gospodarske krize na Slovenskem? Za merilo bomo vzeli stroške eksistenčnega minimuma, ki jih je za leto 1934 izračunala Delavska zbornica v Ljubljani in so znašali 691 din za delavca posameznika in 1668 din za štiričlansko delavsko družino. Eksistenčni minimum za posameznika so s svojimi zasluži lahko pokrivali delavci VIII in IX. meznega razreda, teh je bilo leta 1934 v Sloveniji 18.026 (22,81 % vseh pri OUZD zavarovanih delavcev); delavci od X. meznega razreda naprej, bilo jih je 18.632 (23,11 %), so si s svojimi zasluži lahko omogočili boljši življenjski standard, če jim ni bilo treba vzdrževati družine. 42.622 delavcev (54,08 %) pa s svojimi zasluži ni moglo pokrivali eksistenčnega minimuma za posameznika; 8332 delavcev (10,54 %) s svojimi zasluži ni moglo pokrivali niti izdatkov za lastno prehrano po eksistenčnem minimumu.²²

Eksistenčnega minimuma za štiričlansko delavsko družino pa delavci v Sloveniji s svojimi zasluži niso mogli zadovoljivo pokrivali. Prikrajševati so si morali pri hrani, obleki in niso imeli zadovoljivega stanovanja.

Najvišje mezde je leta 1928 izplačevala grafična industrija (38,11 din na dan), nato kemična in papirniška (31,50 din), tekstilna je bila blizu povprečja (25,10 din), prav tako gradbena in lesna; najnižje mezde so imeli delavci, zaposleni v gospodinjstvu (14,84 din), oblačilni stroki (14,73 din) in gostinstvu (20,11 din). Leta 1934, to je med krizo, je najvišje mezde še vedno izplačevala grafična industrija (33,11 din), nato kemična (26,78 din) in papirniška (28,41 din), tekstilna (26,78 din) je bila že precej nad povprečjem in je bila edina panoga, ki je med krizo mezde zvišala, gradbena industrija (25,30 din) je precej nazadovala, še bolj pa lesna (20,82 din); najnižje mezde so bile še vedno v gospodinjstvu (10,79 din), v oblačilni stroki (18,18 din) in v gostinstvu (19,14 din).²³

Po posameznih krajih so bile mezde zelo različne. Najvišje so bile okrog večjih industrijskih središč, najnižje pa v podeželskih občinah. Najvišje so bile na področju ekspoziture OUZD Tržič (leta 1934 so znašale 27,83 din na dan) nato Kranj mesto (26,66 din), Maribor (25,04 din) in Celje mesto (23,05 din); najnižje pa so bile na področju podeželskih ekspozitur OUZD: Murska Sobota (15,10 din), Novo mesto (16,22 din), Ptuj (16,93 din), Slovenj Gradec (18,46 din), in Celje okolica (18,69 din).²⁴

Mezde rudarjev v rudarskih revirjih so leta 1934 znašale 45,55 din na dan, vendar niso bili polno zaposleni zaradi redukcij delovnega časa in so bili njihovi mesečni zasluži manjši, kot bi morali biti.²⁵

Delavstvo med gospodarsko krizo ni bilo prizadeto toliko zaradi zniževanja mezd, čeprav je bilo tudi to precej občutno, ker so istočasno padale tudi cene življenjskim potrebščinam, čeprav so cene padale nekoliko počasneje, pač pa je delavstvo hudo prizadela množična brezposelnost in popolna izguba zaslužka in redukcije delovnega časa in s tem v zvezi občutno zmanjšanje zaslužkov.

²² Rezultati teh ugotovitev so izračunani na osnovi podatkov o višini stroškov eksistenčnega minima cit. v op. 17 do 20 in podatkov o višini plač posameznih meznih razredov in številu zavarovanih delavcev po posameznih meznih razredih. Prim. Delavsko zavarovanje v letih gospodarskega zastoja, Letno poročilo za leto 1934, Ljubljana 1935, str. 34.

²³ Podatki so zbrani iz letnih poročil Okrožnega urada za zavarovanje delavcev za leto 1928 in 1934. Podatki za leto 1928 se nanašajo na stanje 30. junija, za leto 1934 pa na dan 31. decembra, v obeh primerih so to povprečne mezde delavcev vse panoge.

²⁴ Delavsko zavarovanje v letih gospodarskega zastoja, Letno poročilo za leto 1934, Ljubljana 1935, str. 36.

²⁵ Godišnjak rudarstva i topioničarstva, Beograd 1937, str. 61.

Zusammenfassung

DIE ARBEITERSCHAFT WÄHREND DER WIRTSCHAFTSKRIESE IN SLOVENIEN

Die Abhandlung stellt die Probleme der Beschäftigung und Arbeitslosigkeit in den Jahren der grossen Wirtschaftskrise (1930—1934) in Slovenien dar und zeigt auch die Ziffer der beschäftigten Arbeiter in Zeitperiode 1926—1938 nach einzelnen Industrie- und anderen Wirtschaftszweigen. Der Verfasser analysiert auch die materielle Basis der Arbeiterschaft, Schichtlöhne und Existenzminimum in diesem Zeitabschnitt.